

Sovyetler Birliği'nde Sovyet Kökenli Eleştiriler ve Varga'nın Politik Vasiyeti

Stalin yaşadığı sürece, daha doğrusu, parti içi muhalefet akımlarını kesinlikle bastırdıktan sonraki dönem içinde, Sovyetler Birliği toplumunda yürürlükteki rejimin herhangi bir eleştirisine rasanmadı. Ancak Kruşçev Stalin'i resmen lânetledikten sonra, gelişen nisbi demokratik ortamda bazı eleştiri girişimleri görüldü. Bunların ortak yanı, sağdan gelmeleriydi. Tek bir örnek verelim: Stalin zamanında, edebiyat alanında sosyalist gerçekçilik kuralları katı bir biçimde uygulanırdı. Şimdi de, aynı katılıkta olmasa ve Stalin dönemi eleştirilse bile, bu akım resmen yürürlükte. Ote yandan, bu akımı sığ bulan genç Sovyet eleştirmenleri, klasikleri örnek almaktan söz etmektedir. Bir bakıma, Lukacs'ın, burjuva eleştirel gerçekliği ile sosyalizm arasında kurmak istediği bağlantıya benzer bir şey. Sosyalist gerçekçiliğin sığılığını, şematikliğini, güdümlülüğünü eleştirmek doğaldır. Ama altmış yıllık bir sosyalist toplum deneyinden sonra, hâlâ klasikleri örnek almak, bizce «sağ» bir tavır oluyor. Sosyalist gerçekçilik adı altında yapılanlar, «sosyalist» ve «gerçekçi» bir edebiyatın potansiyelini tüketmez; bir başka söyleyişle, bu akım bekleneni vermedi diye on dokuzuncu yüzyıl klasiklerinden medet ummak, geleceğe dönük bir bakış açısını yansıtmıyor.

Sovyetler Birliği'nde toplumun bütününü, sosyalizm uygulamasını eleştirenler de ortaya çıktı. Bunların bu konularda söyledikleri sözlerin temelinde yatan eğilim, bizim şu kısa edebiyat örneğinde göstermeye çalıştığımızdan pek de farklı olmadı. Hattâ bazıları, daha da sağa gittiler. Bu arada ülkede yaşayan çeşitli etnik toplulukların milliyetçi sözcüleri açık bir anti-Komünist mücadeleye de girdiler. Bir Soljenitsin'in zihninde barındırabildiği «fikirler», insana dehşet veriyor.

Bütün bu eleştiriler arasında, sola doğru en fazla açılabileni belki Medvedev'inkiydi. Ama hepsi de, varolan real-politiğin ölçülerini dışına çıkamayan eleştirilerdi. Bu tür eleştiri-

ri, Sovyetler Birliği'nde genellikle sınırlı aydın çevrelerde **Samizdat** adı verilen bir çeşit yeraltı yayınıyla devam ediyor. Kimi zaman yurtdışında çevrelere de ulaştırılıyor ve niteliklerine göre, bazan anti-Komünist propaganda aracı olarak kullanılıyor (Soljenitsin gibi), bazan da, SBKP'ye karşı eleştirel veya düşmanca tavır alan Komünist çevrelerde yayımlanıyor.

Bu tür yayınlar arasında ortaya çıkan, Yevgeni Varga'nın Politik Vasiyeti, saydıklarımızdan hayli farklı özelliklere sahip —özellikle de yazarının kişiliği nedeniyle. Varga, ölümünde **Pravda**'da yayımlanan ilânda da anlatıldığı gibi, genç yaşından beri aktif bir Komünist olarak çalışmış, Sovyetler Birliği'nde yalnız bir bilim adamı olarak değil, aynı zamanda etkili bir parti üyesi olarak önemli rol oynamıştı. Bu yazıyı onun yazmış olması, özellikle ilginç. Varga, 1964'de ölmüştü. Kruşçev'in açtığı çığır, kendi anti-Stalinizmi nedeniyle, ona umut verici görünüyordu. Kruşçev de, **Pravda**'daki övgü dolu ölüm ilânıyla ona borcunu ödedi, bundan beş gün sonra da Kruşçev tasfiye edildi. Varga'nın Vasiyeti ise ilk olarak 1968'de, Paris'de yayımlandı. Metni baskıya hazırlayan Galanskov, önsözünde, yazarın Varga olduğunun kesinlikle ispatlanmadığını söylüyor. Yazılış ve elden ele geçiriliş koşullarının özelliği düşünülürse, böyle bir ispat gerçekten zordur. Ne var ki, metin, aynı şekilde, muhalif General Grigorenko'nun evinde de bulundu. Ancak Sovyet resmî makamları, bu metni Varga'nın yazdığını kabul etmiyorlar.

Bu yazıyı, Stalinist uygulamanın içeriden görünüşünün bir örneği olarak sunuyoruz. Yazıdaki muhakemeye bizim eklemek istediğimiz fazla bir şey yok. Yalnız, bütün bunları gören bir insanın aynı zamanda sorumlu yönetsel görevlerde yer almasının tuhaflığına dikkati çekmeyi gerekli buluyoruz. Yazının bir bölümünde, rejimin kendilerine bahsettiği ayrıcalıkları ilimli bir tutumla kullanan ve gösterişe

kaçmayıp sadelikten ayrılmayan parti üyelerinden söz ediliyor. Belki Varga kendisini de bunlar arasında görüp içini rahatlatıyordu. Ancak bu tutum, gene yazıda yer alan bir teorik tutumla da bağdaştırılabilir. Varga, Sovyetler Birliği'nde uygulanan sosyalizmin düzelmesi için, alttan, yani işçiler ve köyiülerden gelecek bir etkiye inanmıyor. Bu durumda, uygulamının düzeltilmesi, partinin kendini yenilemesine bağlıyor. Oysa Varga'nın kendisinin, Stalin'in getirdiği bürokratlaşmadan sonra partiye yönelttiği eleştiriler, böyle bir ihtimali pek akla uygun göstermiyor. Varga'nın bu konudaki elitist tutumu, Sovyetlerin öbür Sovyet eleştiricilerinin, Tamara Deutscher'in «yeni Fabianlık» diye adlandırdığı, «yukarıdan düzeltme» tutumuna denk düşüyor. SBKP'nin bir Komünist kuruluş olarak kendini yenileştirme imkânlarına sahip olabileceğini inkâr edecek değiliz; ancak, bu yenileştirme, bundan sonra, «halka daha iyi bir hayat yaşatmak» gibi kâlıplar içinde kalamaz. Sosyalizmin bundan sonraki gelişmesi, bir **gelişme** olacağına, yönetilen ayırımın ortadan kaldırılmasına, dolayısıyla parti-kitle bağlarının şimdiye kadar olamadığı şekilde yeniden kurulmasına bağlıdır.

Varga'nın Vasiyeti Fransızca'da daha uzun bir yazı olarak yayımlanmıştı ve yazının niteliğinden, bir kitabın taslağı olduğu anlaşılıyordu. Bizim yayımladığımız kısım, **New Left Review**'da yayımlanmış olan parçadır.

(9 Ekim 1964'de *Pravda*'da çıkan ve Varga ile ilgili yazı aşağıdadır.)

Sovyet bilimi büyük bir kaybın acısı içindedir. Akademist Yevgeni Samuiloviç Varga, bilim adamı ve komünist, Marksist-Leninist iktisadî düşüncenin parlak temsilcisi, uluslararası devrimci işçi sınıfı hareketinin yıllanmış savaşı ve Lenin ödülü sahibi öldü.

Y. S. Varga 1879'da, Macaristan'da bir köy öğretmeni ailesinde dünyaya geldi. 1890'larda Y. S. Varga devrim hareketine katıldı ve o zamandan beri altmış yıl boyunca hayatı sürekli işçi sınıfının devrim mücadelesi ile bütünleşti. Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın sosyalist örgütlenme çalışmalarının içinde bulunarak sol kanada dahil oldu ve Marksizmin etkin bir propagandacısı olarak ün yaptı.

Enternasyonalist Y. S. Varga büyük Ekim

Devrimi'ni sıcaklıkla selamladı. 1919'da Macaristan'da bir Sovyet Cumhuriyeti kurulması çalışmalarında etkin rol aldı ve Macaristan Sovyet Cumhuriyeti devletinde maliye halk komiserliği ve halk ekonomi konseyi başkanlığı yaptı.

Macar Devriminin yenilgisinden sonra Y. S. Varga Sovyetler Birliği'nde yaşadı ve çalıştı. Lenin'le tanıştı ve yazıştı. Komünist Enternasyonalin temellerinin atılması ile (delege, komintern kongrelerinin ve plenumlarının üyesi sıfatı ile) etkin liderlerinden biri haline geldi, IV., V. ve VI. komintern kongrelerine raporlar sundu.

Y. S. Varga Marksist-Leninist ekonomi biliminin dikkate değer bir temsilcisiydi. Kapitalizmin genel buhranları ve iki sistemin yarışması ve mücadelesi sorunları üzerine yapılan çalışmalara büyük katkıları oldu. 1920'lerde Dünya Ekonomisi ve Dünya Siyaseti Kurumuna başkanlık etti.

Hayatının son günlerine kadar Y. S. Varga yaratıcı bir bilimsel araştırıcılık çalışması sürdürdü. Yazıları Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler sorunları üzerine 75 kitap, broşür, 500'den fazla bilimsel makaleyi kapsamaktadır. Y. S. Varga'nın eserleri dünyanın çeşitli yerlerinde, birçok dilde yayınlandı. Y. S. Varga çağdaş kapitalizmin ekonomik ve siyasî gelişiminin bilimsel sorunlarını cesurca ortaya koydu ve analiz etti.

Y. S. Varga'nın eserleri parti ruhu ile doludur ve kişi putlaştırmasının hüküm sürdüğü yıllarda kendilerini bilim olarak nitelendiren dogmatizm ya da revizyonizm veya vulgarizm yahut da doktrinerizm belirtilerinin herhangi biri ile uzlaşmaz bir nitelik taşımaktadır. Yoldaş Varga dünya ekonomisi ve uluslararası ilişkiler üzerinde başarılı çalışmaları olan geniş bir öğrenci kitlesinin eğitimini sağlamıştı.

Sovyet Hükümeti ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi yoldaş Varga'nın uğraşlarına büyük saygı duymuştur. Üç kere Lenin nişanı, Kızıl Bayrak Emekçisi nişanı ve madalyası almıştır. 1963'de Lenin ödülü kendisine verildi. Uluslararası işçi sınıfı ve komünist hareketin savaşı ve bilimin yorulmaz emekçisi Yevgeni Samuiloviç Varga'nın hayatı ve çalışmaları komünizme kendini adanmanın bir örneğini, ve dünya çapında Marksist Leninist fikirlerin zaferi için yapılan mücadelelerin itici gücünü teşkil etmektedir. ■